

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

**Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти**

«26» листопада 2024 року протокол № 8

**Введено в дію наказом директорки
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти**

від 27 листопада 2024 року № 01-01/37А-О.Д.

Директорка *Вікторія Сидоренко*

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«Педагогічна майстерність та професійна етика»

Шифр за ОП	<u>ОК.5</u>
Галузь знань	<u>01 Освіта / Педагогіка</u>
Спеціальність	<u>011 Освітні, педагогічні науки</u>
Освітня програма	<u>Педагогіка вищої школи</u>
Рівень вищої освіти	<u>Другий (магістерський)</u>
Рік навчання	<u>I, семестр 1</u>
Вид дисципліни	<u>професійна підготовка, обов'язкова</u>
Форма навчання	<u>заочна</u>

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри педагогіки,
психології та менеджменту

Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти

(протокол № 12 від «05» листопада 2024 р.)

завідувач кафедри *Юлія* **Юлія ГЕРАСИМЕНКО**

Біла Церква 2024

1. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я, по-батькові:	Сидоренко Вікторія Вікторівна
Науковий ступінь (спеціальність):	Доктор педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»
Вчене звання (спеціальність):	Професор
Посада:	Професор кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ORCID:	https://orcid.org/0000-0002-6626-4581
Профіль:	https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=DKvyb9AAAAAJ
e-mail:	sidorenko34@gmail.com
Контактний телефон:	+38-099-198-92-30

2. Інформація про курс навчальної дисципліни

Кредити ЕКТС:	4
Лекції:	8
Лабораторні заняття:	—
Практичні заняття:	10
Самостійна робота :	102
Курсова робота:	—
Вид контролю:	екзамен
Мова викладання:	українська
Форма викладання:	дистанційна (з використанням ліцензійного сервісу Microsoft Teams платформи Office 365)

3. Інформація про доступність в мережі

Профіль навчальної дисципліни	Вебресурс навчальної дисципліни в е-ресурсі навчальної групи на ліцензійному сервісі Microsoft Teams платформи Office 365
Репозитарій навчальної дисципліни	Доступ надається в індивідуальному порядку
Консультації	Онлайн-консультації за попередньою домовленістю: (Viber: +38-099-198-92-30) в

4. Перелік компетентностей та результатів навчання, що забезпечує навчальна дисципліна

Компетентності:

ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми

ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

СК1. Здатність проєктувати і досліджувати освітні системи.

СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.

Програмні результати навчання, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

РН3. Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію.

РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.

РН6. Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових, соціальних, економічних, етичних норм.

РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей.

5. Методи навчання

Навчання не залежно від форми викладання (очна чи дистанційна) передбачає використання словесних (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), наочних (ілюстрація, демонстрація, спостереження) і практичних (практична робота, тренувальні і творчі вправи) методів навчання.

Під час лекційних занять використовуються із використанням наочних методів навчання (презентацій, відео-матеріалів, фрагментів конкурсних уроків тощо).

Під час практичних занять застосовуються інтерактивні та кооперативні технології навчання («мозкового штурму», «Формулой – Ділись – Слухай – Створюй», «Графіті», «Віртуальна схематизація», «Групове дослідження», «Обмін проблемами», дискусійна сітка Алверманна, розв’язування педагогічних ситуацій, робота в мікрогрупах, засідання дискусійного клубу та світового кафе, майстер-клас та ін робота в парах, розминка, тренінг тощо); виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, контрольної роботи в межах годин, відведених на самостійне вивчення дисципліни; робота з навчально-методичними матеріалами та Інтернет-джерелами.

Самостійна робота базується на наочних та практичних методах навчання і направлена на самостійне оволодіння здобувачами вищої освіти знаннями за темами навчальної дисципліни.

Серед методів використовується:

- усне опитування (фронтальне, індивідуальне);
- самостійні роботи у формі тестування та розгорнутих відповідей на запитання;

- творчі завдання;
- метод моделювання;
- метод проектів;
- робота в групах;
- тестові завдання;
- редагування текстів різних жанрів;
- підготовка рефератів та доповідей;
- самостійні письмові роботи;
- аналіз власних і чужих публічних виступів та самостійне оцінювання, складання запитань до теми чи розділу;
- дискусія, обговорення;
- модульний тестовий контроль;
- самоконтроль.

6. Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність та професійна етика» полягає в усвідомленні суті педагогічної майстерності, професіоналізму (професіоналізму діяльності та особистості), професійної етики та стимулюванні потреби професійного саморозвитку в їх досягненні, формування готовності до організації майстерної педагогічної діяльності у закладах вищої освіти.

Завданням вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів вищої освіти компетентностей зазначених в пункті 4 цього силабусу.

7. Міждисциплінарні зв'язки

Перелік дисциплін, вивчення яких має передувати навчальній дисципліні (пререквізити): Дидактика вищої школи.

Перелік дисциплін, які мають вивчатися одночасно або безпосередньо після вивчення навчальної дисципліні (кореквізити): Педагогічна інноватика, Науково-педагогічна практика.

8. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК МЕТАДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1. Професійно-педагогічна діяльність і педагогічна майстерність викладача вищої школи

Історичний екскурс у становлення професії педагога. Функції і багатоаспектність змісту професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Сучасні соціально-педагогічні передумови розвитку педагогічної майстерності в контексті гуманістичної педагогічної парадигми. Становлення та розвиток ідеї педагогічної майстерності та творчості в історії зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки. Творчість як основа високоефективної майстерної педагогічної праці. Рівні педагогічної майстерності, етапи їх становлення та розвитку.

Поняття професійно-педагогічної діяльності як метадіяльності, спрямованої на гармонійний розвиток суб'єкта професійної взаємодії.

Структура педагогічної діяльності, її компоненти. Специфіка мети, суб'єкта, об'єкта, засобів і результату діяльності викладача вищої школи.

Мета педагогічної діяльності як зміни, які прогнозує педагог у розвитку особистості суб'єкта в процесі навчання і виховання. Спрямованість мети на позитивні зрушення у гармонійному розвитку особистості. Досягнення суб'єкт-суб'єктного характеру взаємодії. Узгодженість впливів суб'єктів педагогічного процесу. Використання дидактичних та комунікативних засобів як інструментарію, за допомогою якого здійснюються необхідні педагогічні перетворення.

Гуманістичний зміст результату педагогічної діяльності, його вияв на предметному (система знань), операційному (система умінь і навичок),

ціннісно-мотиваційному (система ціннісних орієнтацій) рівнях.

Тема 2. Витоки педагогічної майстерності, її зміст та шляхи формування

Типологія поглядів і підходів на поняття педагогічної майстерності

Поняття педагогічної майстерності і професіоналізму, спільне і відмінне у різних наукових підходах. Педагогічна майстерність і педагогічний талант. А.С. Макаренко про майстерність і талант педагога.

Педагогічна майстерність як система. Складники педагогічної майстерності.

Гуманістична спрямованість особистості викладача – системотвірний чинник його майстерності. Характеристика гуманістичної спрямованості викладача вищої школи. Особливості професійних знань педагога-майстра: комплексність, технологічність, особистісна забарвленість, інноваційність.

Педагогічні здібності. Педагогічна техніка як володіння способами дій для досягнення мети і результату.

Критерії педагогічної майстерності: доцільність, продуктивність, діалогічність, оптимальність, творчість.

Спільне й відмінне в театральному і педагогічному мистецтві.

К.Д. Ушинський про педагогіку як мистецтво. Театральне мистецтво у вимірах педагогіки. Ідеї театральної педагогіки К.С. Станіславського і формування творчої особистості педагога. Педагогічна сумісність і педагогічне сприймання.

Творчий задум педагогічної розповіді. Надзавдання розповіді та особливості її побудови. Структура розповіді. Умови ефективності розповіді. Професійні вимоги до майстерного мовлення викладача вищої школи (комунікативна професіограма викладача вищої школи).

Психолого-педагогічні засади педагогічної діяльності викладача (опосередкований вплив педагога на особистість студента; саморозвиток особистості як основа виховання і навчання студентів; єдність зовнішньої і

внутрішньої сторони у навчанні і вихованні студентів; освітнє середовище як умова розвитку, виховання і навчання студентів; позитивний емоційний відгук, захоплення як рушійна сила зміни поведінки особистості; залежність поведінки особистості від характеру її взаємодії, спілкування з іншими, діяльності тощо).

Самовиховання викладача вищої школи, його роль у становленні педагогічної майстерності. Етапи професійного самовиховання. Способи самопізнання. Формування індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА І ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 3. Структура та специфіка професійної етики викладача вищої школи. Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку викладача вищої школи

Етика педагогічної діяльності як компонент системи загальної етики. Моральна культура і духовна творчість у діяльності викладача. Основні завдання фахової етики. Основні поняття теми: завдання етики, предмет етики, загальні функції етики, спеціальні функції етики. Викладач як суб'єкт моральних взаємин. Доброта як риса моральної поведінки фахівця. Совість у соціально-педагогічній діяльності.

Поняття про моральний обов'язок і відповідальність, справедливість і щастя, честь, гідність і совість викладача закладу вищої освіти. Етика ставлення до своєї праці педагога. Відповідність педагога вимогам сучасної вищої школи. Норми етичної поведінки викладачів вищої школи стосовно професії (якість надання освітніх послуг; престиж педагогічної діяльності; впровадження нових освітніх технологій; удосконалення професійного рівня та самовдосконалення; поширення нових знань серед колег і громадськості,

повага до своєї професії). Творчість та проблема «конкурентоспроможності» в педагогічній діяльності.

Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку викладача вищої школи. Характеристика і генезис розвитку понять «деонтологія» та «педагогічна деонтологія». Цілі та завдання педагогічної деонтології як науки про професійну поведінку викладача закладу вищої освіти. Об'єкт і предмет педагогічної деонтології (дослідження сукупності формалізованих і неформалізованих норм професійної поведінки та діяльності педагога). Основні функції, принципи та завдання педагогічної деонтології. Зв'язок педагогічної деонтології з іншими науками. Вимоги до професійної поведінки сучасного викладача закладу вищої освіти і зміна їх у процесі історичного розвитку суспільства і вищої школи. Особливості нормативно-рольових функцій педагогічної професії. Проблеми морального розвитку особистості у працях Л. Колберга та Е. Фрома.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 4. Педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи

Поняття педагогічної техніки викладача вищої школи.

Педагогічна техніка як володіння комплексом прийомів педагогічного впливу та організації поведінки викладача. А.С. Макаренко і В.О.Сухомлинський про значення педагогічної техніки та можливості оволодіння нею. Складники педагогічної техніки: уміння керувати собою, володіти своїм організмом (мімікою, пантомімікою), емоціями, мовленням і вміння впливати на особистість та студентський колектив (техніка організації контакту, техніка активного слухання, сугестія та ін.).

Внутрішня техніка викладача вищої школи як система прийомів управління психічним станом викладача, його творчим самопочуттям.

Способи управління психічним станом під час налаштування на публічну діяльність і в умовах її здійснення: виховання доброзичливості й оптимізму, виявлення позитивної настановки на спілкування; контроль власного фізичного стану (регуляція м'язового напруження, зміна темпу мовлення та рухів); розрядка від негативних емоцій за допомогою зони захисного збудження; управління увагою, переключення її на меті і надзавданні професійно-педагогічної діяльності; звернення до власного почуття обов'язку; аутотренінг, його етапи, доцільні форми самонавіювання. Важливість для педагога формування самогенного мислення.

Зовнішня техніка викладача. Управління мовленням, голосом, мімікою, пантомімікою, поставою як інструментами педагогічного впливу. Вимоги до зовнішнього вигляду викладача вищої школи: естетична виразність, елегантність, привітність, зібраність, стриманість, відчуття впевненості і гідності, доцільність. Вияв їх в одязі, поставі, міміці, рухах.

Імідж викладача вищої школи. Репертуар невербальної комунікації: мова тіла, прономастика, часова характеристика спілкування. Засоби статичної і динамічної експресії у мові тіла. Корекція постави для досягнення естетики пози, увага до ходи. Жести, їх класифікація, вимоги до жестикуляції. Виразність міміки і досягнення візуального контакту. Види дистанцій та їх вплив на характер взаємодії. Критерії педагогічної ефективності невербальної поведінки викладача: демонстрація впевненості, внутрішньої сили; трансляція спрямованості на діалог; естетизація середовища спілкування; природність і доцільність невербальних засобів комунікації.

Тема 5. Майстерність педагогічного спілкування

Роль педагогічного спілкування в організації освітнього процесу. Професіональне і непрофесіональне педагогічне спілкування. Поняття професіонального педагогічного спілкування, його багатогранність і поліфункціональність. Суб'єкт-суб'єктний характер професіонального

педагогічного спілкування, його ознаки. Характер педагогічного спілкування: функціонально-рольове і особистісно зорієнтоване. Форми педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу в системі вищої школи.

Психологічний портрет особистісно зорієнтованого викладача вищої школи.

Контакт у педагогічному діалозі. Позиції Батька, Дорослого і Дитини в педагогічній взаємодії.

Бар'єри, що перешкоджають педагогічній взаємодії: психологічні, фізичні, соціальні, гностичні, естетичні. Шляхи їх усунення.

Структура педагогічного спілкування: моделювання, комунікативна атака, управління спілкуванням, аналіз і моделювання нової системи взаємодії.

Поєднання у педагогічному артистизмі „життєвої правди”, багатства духовного світу викладача та його професійної техніки. Роль та можливості використання системи К. Станіславського у формуванні педагогічного артистизму, її основні принципи та методи. Проблема творчого самопочуття педагога. Психофізіологічна характеристика феномена творчого натхнення педагога, можливі шляхи його створення та стимулювання.

Стилі ставлення до студентів (за Я.Л. Коломінським) і стилі керівництва (за К. Левіним) як основа класифікації стилів спілкування (за В.А. Кан-Каликом): спілкування-дистанція, спілкування-залякування, спілкування-загравання, спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю; на основі дружнього ставлення. Моделі педагогічного спілкування.

Комунікативність як інтегральна характеристика здатності викладача вищої школи здійснювати професіональне спілкування. Поняття комунікативності і комунікабельності. Гіпер і гіпокомунікабельність. Якості викладача вищої школи, що забезпечують ефективність взаємодії: здатність до емпатії, рефлексії; доброзичливість, автентичність, динамізм, емоційна стабільність. Роль уважності і спостережливості викладача вищої школи у спілкуванні. Професійні особливості уваги викладача вищої школи. Роль

уваги у спілкуванні, напрями її розвитку.

Способи комунікативного впливу: переконування і навіювання, їх характерні особливості, взаємозв'язок у педагогічній взаємодії.

Форми педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи.

9. Структура курсу та форма контролю знань

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				Балів (max)
			годин				
			лк.	лаб.	пр.	СРС	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК МЕТАДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ							
1	Лекція 1	Професійно-педагогічна діяльність і педагогічна майстерність викладача вищої школи	2				3
	Практичне заняття 1	Сутність педагогічної діяльності викладача. Суспільна значущість професії викладача, її функції. Виявлення протипоказань до педагогічної діяльності викладача			2		6
	Самостійна робота 1	Рівні педагогічної майстерності, етапи їх становлення та розвитку.				12	4
2	Лекція 2	Витоки педагогічної майстерності, її зміст та шляхи формування	2				3

	Практичне заняття 2	Поняття педагогічної діяльності, її структура. Професійно-педагогічна діяльність як метадіяльність.			2		6
	Самостійна робота 2	Самовиховання викладача вищої школи, його роль у становленні педагогічної майстерності. Етапи професійного самовиховання.				12	4
	Самостійна робота 3	Самовиховання викладача вищої школи, його роль у становленні педагогічної майстерності. Формування індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності.				12	4
	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 1				6	
	ПМК 1	Підсумковий контроль за змістовий модуль 1					10
Всього за змістовий модуль 1 – 50 год.			4		4	42	40
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Педагогічна культура і етика викладача вищої школи							
3	Лекція 3	Структура та специфіка професійної етики викладача вищої школи. Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку викладача вищої школи	2				3

	Практичне заняття 3	Складання «Етичного кодексу викладача вищої школи»			2		6
	Самостійна робота 4	Етика відносин у системі «викладач-здобувач освіти» Етика відносин у системі «викладач-викладач». Етика				14	7
		відносин в освітньому просторі					
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ							
4	Лекція 4	Педагогічна техніка як основа педагогічної майстерності викладача вищої школи	2				3
	Практичне заняття 4	Техніка саморегуляції психічного та фізичного стану Педагогічні аспекти саморегуляції психічного та фізичного стану.			2		6
	Самостійна робота 5	Рефлексивні уміння викладача вищої школи				14	7
3	Практичне заняття 5	Культура мови і мовлення педагога Поняття та загальні ознаки мовної культури викладача. Мовна норма. Ясність, точність, логічність висловлювання.			2		6
	Самостійна робота 6	Психологічний портрет особистісно зорієнтованого викладача вищої школи.				14	6

3	Самостійна робота 7	Самовиховання педагога – шлях формування педагогічної майстерності. Розвиток творчих здібностей викладача				12	6
3	Самостійна робота	Підготовка до ПМК 2				6	
	ПМК 2	Підсумковий контроль за змістовий модуль 2					10
Всього за змістовий модуль 2 – 70 год.			4		6	60	60
Екзамен							
Всього з навчальної дисципліни – 120 год.			8		10	102	100

Поточний контроль здійснюється під час лекцій, практичних занять з метою перевірки рівня засвоєння теоретичних знань та практичних вмінь здобувачів вищої освіти і може проводитись у формі: усного, або практичного контролю, як під час навчальних занять, так і самостійної роботи (індивідуальне науково-дослідне завдання, опрацювання тем для самостійного вивчення; розподіл балів за різними видами діяльності наведено у РП).

Підсумковий (модульний) контроль. Здійснюється за допомогою розроблених тестових завдань.

Підсумковий (семестровий) контроль проводиться у відповідності до графіка освітнього процесу та розкладу екзаменаційної сесії, затверджених у встановленому порядку. Максимальна оцінка з підсумкового контролю становить 100 балів. До підсумкового контролю з навчальної дисципліни не допускаються здобувачі вищої освіти, які не виконали усі види робіт, передбачені робочою програмою.

10. Політика курсу навчальної дисципліни

Політика щодо відвідування. Відвідування лекцій та практичних занять є обов'язковим. За відвідування 1 лекції нараховується 2 бали. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись дистанційно за умови погодження із викладачем. У цьому випадку за відвідування лекційних та практичних занять бали нараховуються за результатами тестування за темою лекції / практичного заняття.

Політика щодо діяльності на заняттях. Під час практичних занять створюється творчий простір для формування практичних умінь і навичок роботи у соціумі, зокрема у колективі. На заняттях обов'язковим є дотримання правил роботи у групі, шанобливе ставлення до поглядів колег, налаштованість на дружню співпрацю та взаємодопомогу, роботу у команді. На заняттях вітаються прояви творчості, креативності та індивідуальний підхід. При оцінюванні враховується активність роботи на заняттях, теоретична підготовка, виконання практичних завдань та завдань для самостійної роботи. Всі види робіт доцільно виконувати в оговорений викладачем термін.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (практичне заняття – 1 бал; ІНДЗ – 10 балів). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (хвороба, міжнародне стажування, тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25 %. Списування під час підсумкового контролю та екзамену заборонене (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв). За плагіат та некоректну поведінку (у тому числі запізнення) знімаються штрафні бали. За плагіат – 25 балів; некоректну поведінку від 0,2 балів до 1 балу включно.

11. Система оцінювання навчальних досягнень

Навчальна дисципліна оцінюється за 100-бальною шкалою за відповідними видами освітньої діяльності:

ВИДИ РОБІТ	МАКСИМАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ
Відвідування лекцій	12
Участь у практичних заняттях	30
ІНДЗ	38
Тестування за змістовими модулями 1 та 2	20
Екзамен	Сума балів за усіма видами робіт

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90 - 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Е-бібліотека до ОПП «Педагогіка вищої школи». URL: <https://surl.lu/kykqkc>.

2. Конспекти лекцій за навчальною дисципліною «Педагогічна майстерність та професійна етика», медіатека до тем.

13. Рекомендована література

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. Ваколя З.М., Кухта М.І. Педагогічна етика : методичні рекомендації. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 21 с. URL: <https://surl.li/iwgxbd>
2. Витоки педагогічної майстерності [Текст]: зб. наук. пр. Серія «Педагогічні науки» Вип. 4 / Полтавський держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2008. 291 с.
3. Гузій Н.В. . Сутність і зміст педагогічної творчості та майстерності : метод. рек. / Н. В. Гузій; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2007. 24 с.
4. Гузій Н.В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : автореф. дис... д-ра пед. наук / Н. В. Гузій; Ін-т вищ. освіти АПН України. К., 2007. 40 с.
5. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : моногр. / Н. В. Гузій; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2004. 243 с.
6. Діагностика і розвиток педагогічної майстерності у професійних навчальних закладах [Текст] : кол. монографія / І. А. Зязюн [та ін.]. К. : Педагогічна думка, 2007. 263 с.
7. Казакова Н.В. Плани практичних і семінарських занять із навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»: метод. реком. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота: Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2020. 28 с. URL: <https://surl.li/hodiur>
8. Кузьмінський, А. І. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищої школи в умовах неперервної полікультурної освіти [Текст] : навч.-метод. посіб. / А. І. Кузьмінський. Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. 81 с.
9. Мельничук Л.Б. Педагогічна етика вихователя закладу дошкільної освіти та протидія булінгу : навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Рівне : Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. Степана Дем'янчука, 2021. 92 с. URL: <https://surl.li/dgckmg>
10. Ничкало Н. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : Моногр. / Н. Ничкало, І. Зязюн, Л. Пуховська, Н. Гузій, Л. Задорожна; АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 233 с.
11. Основи педагогічної майстерності (для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта) : навч.-метод. посібник / упоряд. Наталія Мачинська, Анна

- Федорович, Наталія Яремчук. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 286 с.
URL: <https://surl.li/ltxbsn>
12. Основи педагогічної майстерності. Опорні конспекти лекцій для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 014 «Середня освіта (фізична культура)», освітній ступінь «бакалавр» : навчальний посібник / укладач Хома Т.В. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2021. URL: <https://surl.li/vknoub>
 13. Педагогічна комунікація: практикум для студентів / укладач О. М. Фенчик. Мукачево: вид-во МДУ, 2019. 162с.
 14. Педагогічна майстерність [Текст] : хрестоматія : навч. посіб. / упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.; за ред. : І. К. : Богданов А. М., 2008. 462 с.
 15. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ [Текст] : монографія / О. А. Лавріненко ; наук. ред. Л. П. Вовк. К. : Богданова А. М., 2009. 328 с.
 16. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика [Текст]: монографія / О.А. Кучерук, О. М. Голуб, О. М. Горошкіна [та ін.] ; відп. ред. О. А. - Київ : КНТ, 2016. - 258 с.
 17. Педагогічний такт і майстерність учителя / І. О. Синиця. Київ: Радянська школа, 1981. 320 с.
 18. Пилипчук В. В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання [Текст] : монографія / В. В. Пилипчук ; рец.: С.У. Гончаренко, М.П. Лещенко. К. : Педагогічна думка, 2007. 175 с.
 19. Сидоренко В.В. Кваліфікаційний розрив на ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України. *Педагогічні спогади Натхнення життям, творчістю та працею професора Францішека Шльосека*: колективна монографія. Варшава-Київ, 2024. С. 366-381.
 20. Сидоренко В.В. Науковий і методичний супровід – базова умова модернізації освіти / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с. С. 143-150. Бібліогр.: с.
 21. (До 30-річчя незалежності України). DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>. <https://lib.iitta.gov.ua/726223/>
 21. Сидоренко В.В. Розвиток акмепрофесіогенезу педагога Нової української школи в суспільстві, яке навчається. *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія*. за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. Київ : Інтерсервіс, 2018. 540 с. С. 121-153.
 22. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія*. керівн. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 516 с. С. 177-257.
 23. Сидоренко В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя

української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія / В.В. Сидоренко. 2-ге видання, доповнене, 2019. К.: Агроосвіта, 2019. 490 с.

24. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук 13.00.04: у 2-х ч. / В.В.Сидоренко; ІПОД АПН України. Київ, 2013. Ч. 1 494 с.

25. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук 13.00.04: у 2-х ч. / В.В.Сидоренко; ІПОД АПН України. Київ, 2013. Ч. 2 (додатки). 350 с.

26. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук 13.00.04/ В.В. Сидоренко; ІПОД АПН України. Київ, 2013. 46 с.

27. Філатова Л. С. Педагогічна майстерність : навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти пед. ун-тів за спец. 013 Початкова освіта, 016 Спеціальна освіта. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. 90 с. URL: <https://surl.li/qencpi>

28. Filatova L., Tkachenko L., Kupina I. Educational discipline «pedagogical skills» as the direction of the project implementation «school of professional growth» (day at school) Theory and Practice of Future Teacher's Training for Work in New Ukrainian School: monograph / Edit. I. F. Prokopenko, I. M. Trubavina. Prague, OKTAN PRINT s.r.o., 2020. P. 451-462.

ДОПОМІЖНА

1. Основи педагогічної майстерності: методичні рекомендації для студентів природничо-географічного факультету. Вінниця: ВДПУ, 2016. 122с.

2. Педагогічна майстерність: комплекс навчально-методичного забезпечення магістрів всіх спеціальностей денної форми навчання. Укл.: Н.Ю.Воляннюк, О.В. Москаленко. Київ : НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2016. 68 с.

3. Сидоренко В.В. Майстер-клас як засіб для розвитку праксеологічної продуктивності науково-методичних працівників / Технології професійного розвитку педагога : методичний poradnik : наук.-метод. посіб. авт. колектив / упорядники: Тамара Михайлівна Сорочан, Марина Іванівна Скрипник; навч.- метод. посіб.; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – Створено в НМЦ «Агроосвіта», 2016. Режим

доступу:

http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kafedra_fod/elektr_zbirn/Golovna

[/Golovna.htm](#) К.: ДВНЗ «УМО», 2016. 180 с. 40 с.

4. Сидоренко В.В. Мовленнєва майстерність педагога Нової

української школи. Вербальний і невербальний імідж. Портфоліо навчальних курсів та вебінарів освітнього ІТ-проекту «Всеосвіта» за 2018/2019 навчальний рік / упорядкування Л.А. Литвиненко. К.: Всеосвіта, 2019. 181 с. С. 70. Посилання на курс: <https://a48.me/jN>

23. Сидоренко В.В. Науково-методичний менеджмент освітніх інновацій: спецкурс / Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: збірник робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с. С.353-361.

24. Сидоренко В.В. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності фахівців в умовах відкритої освіти: робоча навчальна програма / Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: збірник робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с. С.65-77.

25. Сидоренко В.В. Науково-методичний супровід розвитку педагогічної майстерності фахівців в умовах відкритої освіти: спецкурс / Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: збірник робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с. С.323-352.

26. Сидоренко В.В. Освітньо-професійна програма тематичних курсів підвищення кваліфікації «Теоретичні і методичні аспекти розвитку фахової майстерності викладача» / В.В. Сидоренко, А.Б. Єрмоленко / Професійний розвиток педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти галузі знань 01 «Освіта» у системі підвищення кваліфікації: збірник освітньо-професійних програм: у 2-х ч. Ч. 2: тематичні курси підвищення кваліфікації / наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, Я.Л. Швень. К.: Агроосвіта, 2019. 194 с. С. 83-101.

27. Сидоренко В.В. Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти «Розвиток фахової компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти в умовах інноваційних освітніх викликів». Вікторія Сидоренко, Олена Юденкова, Світлана Шевчук. Біла Церква, 2023. 78 с. <https://lib.iitta.gov.ua/734957/>

28. Сидоренко В.В. Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти «Розвиток фахової компетентності викладачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах повоєнного відновлення України». Вікторія Сидоренко, Олена Юденкова. Біла Церква: БІНПО, 2023. 50 с.

29. Сидоренко В.В. Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації старших майстрів закладів професійної (професійно-технічної) освіти «Професійний розвиток старших майстрів виробничого навчання ЗП(ПТ)О в контексті євроінтеграційних вимог». Вікторія Сидоренко. Біла Церква, 2023. 71 с.

30. Сидоренко В.В. Педагогічне дорадництво в системі науково-методичної роботи: робоча навчальна програма / Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: збірник робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с. С.91-94.

31. Сидоренко В.В. Педагогічне дорадництво в системі науково-методичної роботи: спецкурс / Курикулум підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників та керівників закладів освіти галузі знань 01 Педагогічна освіта: збірник робочих навчальних програм: авторський колектив / загальна ред. Т.М. Сорочан; наукова ред., упорядкування В.В. Сидоренко, М.І. Скрипник. К.: ЦППО, 2017. 447 с. С.198-200.

32. Сидоренко Вікторія. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2023. 134 с. <https://lib.iitta.gov.ua/734956/>

33. Сидоренко Вікторія. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: ключові компетентності і ресурси : електронний курс. Київ: ДУ «НМЦ «Агроосвіта», 2019. 130 с. **(Золота медаль XI спеціалізованої виставки «Сучасні заклади освіти – 2020» у номінації «Упровадження інформаційно-цифрових систем і технологій у навчальній, дослідницькій та інноваційній діяльності закладів освіти»).**

34. Сидоренко В.В. Регіональні карти ринку праці: професії і кваліфікації : цифровий програмно-методичний комплекс. Вікторія Сидоренко, Лідія Горошкова / за науковою редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Сидоренко. Біла Церква: БІНПО, 2024. 150 с. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743786/>

35. Сидоренко В.В. Розвиток професійних (предметних) компетентностей педагога фахової передвищої освіти в умовах діджиталізації: цифровий програмно-методичний комплекс / за науковою редакцією доктора педагогічних наук В.В. Сидоренко. К.: НМЦ ВФПО, 2020. 190 с. **(Золота медаль Міжнародної виставки «Освіта та кар'єра – 2020» у номінації «Упровадження сучасних засобів навчання, проєктів, програм і технологій для вдосконалення та підвищення ефективності освітнього процесу»).**

36. Сидоренко В.В. Розвиток фахових компетентностей майстрів виробничого навчання закладів професійної освіти в умовах новітніх

викликів : цифровий програмно-методичний комплекс. Вікторія Сидоренко, Олена Юденкова, Світлана Шевчук, Ірина Гончарова / за науковою редакцією доктора педагогічних наук, професора В.В. Сидоренко. Біла Церква: БІНПО, 2023. 396 с. <https://lib.iitta.gov.ua/734962/> (Золота медаль XIV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти – 2023» у номінації «Траєкторія розвитку фахової компетентності педагога як змістовний інструмент безперервного навчання впродовж життя»).

37. Сидоренко В.В. Розвиток цифрової компетентності педагогічних працівників закладів професійної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій (онлайн-студія цифрових технологій): цифровий програмно-методичний комплекс: В. Сидоренко, В. Грядуща, А. Денисова / за науковою редакцією доктора педагогічних наук В.В. Сидоренко. Біла Церква: БІНПО. 2021. 140 с.

38. Сидоренко В.В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога Нової української школи: спецкурс / Вікторія Вікторівна Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2019. 94 с. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/720149/>

39. Сидоренко В.В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія професійного розвитку педагога Нової української школи. Портфоліо навчальних курсів та вебінарів освітнього ІТ-проєкту «Всеосвіта» за 2018/2019 навчальний рік / упорядкування Л.А. Литвиненко. К.: Всеосвіта, 2019. 181 с. С. 73. Посилання на курс: <https://a48.me/j1>

40. Сидоренко В.В. Селф-коучинг (самонаставництво) як технологія самолідерства та управління професійними змінами: спецкурс. *Школа педагогічного коучингу як компетентнісна модель професійного розвитку сучасного фахівця*: цифровий програмно-методичний комплекс: В.Сидоренко, В. Харагірло, О. Нежинська, Н. Торба / за науковою редакцією доктора педагогічних наук В.В. Сидоренко. Біла Церква: БІНПО, 2021, 210с. С. 47-112 (Золота медаль Міжнародної виставки XIII Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті» у номінації «Упровадження в освітню діяльність інноваційних проєктів, моделей, систем, технологій, методик, що спрямовані на підвищення якості освіти»)

41. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні аспекти розвитку фахової майстерності викладача: освітньо-професійна програма тематичних курсів підвищення кваліфікації. *Професійний розвиток педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти галузі знань 01 «Освіта» у системі підвищення кваліфікації: збірник освітньо-професійних програм: у 2-х ч. Ч. 2: тематичні курси підвищення кваліфікації*. наукова ред., упорядкування В.В.Сидоренко, Я.Л. Швень. К.: Агроосвіта, 2019. 150 с. С. 83-101.

42. Сидоренко В.В. Траєкторія розвитку фахової компетентності педагога професійної освіти в умовах повоєнного відновлення економіки України : медіакейс освітньо-професійних програм підвищення кваліфікації / Вікторія Сидоренко, Олена Юденкова, Світлана Шевчук / за науковою

редакцією доктора педагогічних наук, професора Вікторії Сидоренко. Біла Церква: БІНПО, 2023. 230 с. (Золота медаль XV Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти-2024» у номінації «Упровадження сучасних цифрових технологій, проєктів і програм для підвищення якості освіти і освітньої діяльності»).

43. Сидоренко Вікторія. Формування акмелінгвістичної майстерності вчителя-словесника в системі неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / В. Сидоренко. Електрон. текстові дан. *Українська мова і література в школі : Науково-методичний журнал*. Київ, 2015/1. №4. С.39-48.

44. Сидоренко В.В. Що таке комунікативна професіограма педагога та яке її значення для підготовки конкурентноспроможного фахівця. *Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів* (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : мультимедійний навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; наук. ред., упорядкування В.В. Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2017. 728 с. С. 394-415.

45. Сидоренко В.В. Що таке «освітня інновація» / В. Сидоренко, Т. Кравчинська. *Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів* (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : мультимедійний навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; наук. ред., упорядкування В.В. Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2017. 728 с. С. 169-176.

46. Сидоренко В.В. Що таке педагогічний акмепрофесіогенез (ПАП)? Які періоди педагогічного акмепрофесіогенезу (ПАП) проходить фахівець упродовж андрагогічного циклу. *Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів* (About important in methodological activities: expert opinions and advice): мультимедійний навч.-метод. посіб.: авторський колектив

/ за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; наук. ред., упорядкування В.В. Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2017. 728 с. С. 464-474.

47. Сидоренко В.В. Чому голос є обов'язковим складником професійного іміджу сучасного педагога. *Про актуальне в методичній діяльності: думки й поради експертів* (About important in methodological activities: expert opinions and advice) : мультимедійний навч.-метод. посіб.: авторський колектив / за наук. ред. проф. Т.М. Сорочан; наук. ред., упорядкування В.В. Сидоренко. К.: Агроосвіта, 2017. 728 с. С. 381-386.

48. Сорочан Т.М. Феномен педагогічної майстерності як методологія трансформації професіоналізму педагогів Нової української школи [Електронний ресурс] / Т. М. Сорочан. Електрон. текстові дан. *Педагогіка і психологія* : Науково-теоретичний та інформаційний журнал Академії педагогічних наук України. Київ : Педагогічна преса, 2019/1. №1. С. 5-12.

49. Шимченко, Людмила. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя в контексті ідей педагогічної майстерності / Л.Шимченко. Електрон.

текстові дан. *Рідна школа : щомісячний науково- педагогічний журнал*. 2018/1. № 3/4. С. 60-63

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

50. Гончар О.В. Форми і методи педагогічної взаємодії учасників навчального процесу в системі вищої школи другої половини ХХ століття [Електронний ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2010_5/10govxxc.pdf

51. Гульбс О.А. Особистісне становлення викладача вищої школи в професійній діяльності [Електронний ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_5/PB-5/PB-5_47.pdf

52. Етичний кодекс українського вчителя [Електронний ресурс]. URL: <https://pedkab.wordpress.com/>

53. Елементи педагогічної майстерності [Електронний ресурс]. URL: www.grinchuk.lviv.ua/referat/1/1099.html

54. Євдокімова О.О. Педагогічна майстерність викладачів вищої школи і фактори, що впливають на її формування [Електронний ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pzpp/2010_12_2Z81-89.pdf

55. Закон України «Про вищу освіту»: [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

56. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

57. Навчально-інформаційний портал БІНПО: офіційний сайт: [Електронний ресурс]. URL: <https://binpo.com.ua>

58. Кайдалова Л.Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача [Електронний ресурс]. URL: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09klgimt.pdf

59. Квак О.В. Формування педагогічної техніки, як важливої основи педагогічного професійного мислення [Електронний ресурс]. URL: www.bati-referaty.net.ua/engine/download.php?id=194

60. Поняття та особливості педагогічної майстерності [Електронний ресурс]. URL: https://studopedia.net/4_69253_ponyattya-ta-osoblivosti-pedagogichnoyimaysternosti.html

61. Стецюк К.В., Седашова О.А. Педагогічна культура викладача в контексті вимог Болонського процесу [Електронний ресурс]. URL: <http://lp.edu.ua/Institute/IGS/IPP/WebRC/issues/StetsyukSyedashova>